

East African Journal of Swahili Studies

eajss.eanso.org

Volume 8, Issue 2, 2025

Print ISSN: 2707-3467 | Online ISSN: 2707-3475

Title DOI: <https://doi.org/10.37284/2707-3475>

EAST AFRICAN
NATURE &
SCIENCE
ORGANIZATION

Original Article

Wakaa katika Hotuba Teule za Wanasiasa wa Kenya

Bw. Mukonambi Kekonen Stanley^{1*} na Dkt. Titus Kau, PhD¹

¹ Chuo Kikuu Cha Kenyatta, S.L.P 43844 -00100, Nairobi, Kenya.

* ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-4230-7284>; Barua pepe ya mawasiliano: stanleymukonambi@gmail.com

DOI ya Nakala: <https://doi.org/10.37284/jammk.8.2.3485>

Tarehe ya
Uchapishaji:

13 Agosti 2025

Istilahi Muhimu:

Wakaa,
Hotuba,
Siasa,
Naratolojia,
Anakroni,
Analepsia,
Prolepsia.

IKISIRI

Makala hii inachunguza ubainishaji wa wakaa katika hotuba teule za wanasiasa wa Kenya. Baadhi ya wanasiasa hutoa hotuba zinazovuta makini ya wasikilizaji na wafuasi wao kwa mitindo tofauti. Mojawapo wa mbinu hii ya kimtindo ni usimulizi. Wakaa ni mojawapo wa kipengele cha kimtindo katika usimulizi. Tafiti kadha zimefanywa kubainisha wakaa na matumizi yake katika tanzu za fasihi andishi na fasihi simulizi (taz. Kwaka; 2015; Khamis; 2015; Muiya; 2018; Kinga; 2020; Asige, 2021). Licha ya hayo, tafiti hizi za awali hazikushughulikia wakaa kwa kuhusisha moja kwa moja si hotuba tu bali hotuba za kisiasa. Ni katika msingi huu ndipo makala hii imechunguza jinsi wakaa inavyojitokeza katika hotuba teule za wanasiasa wa Kenya. Makala hii imeelekezwa na nadharia ya Naratolojia iliyoasisiwa na mwanafalsafa Plato katika chapisho lake *The Republic* na baadaye ikaendelezwa na mwanafunzi wake Aristotle (1920) aliyewasilisha mawazo yake katika chapisho la *The Poetics* na wananaratolojia wa hivi majuzi Gennette (1980), Prince (1982) na Rimmon-Kenan (2002). Uchunguzi huu ulizingatia mawazo yake Rimmon-Kenan. Naratolojia ni stadi ya aina ya utendaji kazi wa usimulizi. Huangalia undani wa vifaa vinavyoongoza maelezo ya simulizi na ufahamu wa utendaji kazi wake. Data iliyotumika katika makala hii imetokana na kusoma machapisho maktabani kama vile tasnifu, majarida na vitabu. Halikadhalika, utazamaji, usikilizaji na uchambuzi wa hotuba teule za wanasiasa Mhes. Kenyatta, Odinga na Ruto katika mtandao wa YouTube ulihusishwa. Matokeo ya utafiti yamedhihirisha kuwepo kwa vipengele vya wakaa vya mpangilio, muda na idadi au umara katika hotuba za wanasiasa. Isitoshe, imebainika kuwa kipengele hiki cha usimulizi kimetumiwa kuendeleza maudhui, fani za lugha na kuchimuza wahusika.

APA CITATION

Stanley, M. K. & Kau, T. (2025). Wakaa katika Hotuba Teule za Wanasiasa wa Kenya. *East African Journal of Swahili Studies*, 8(2), 173-187. <https://doi.org/10.37284/jammk.8.2.3485>

CHICAGO CITATION

Stanley, Mukonambi Kekonen and Titus Kau. 2025. "Wakaa katika Hotuba Teule za Wanasiasa wa Kenya". *East African Journal of Swahili Studies* 8 (2), 173-187. <https://doi.org/10.37284/jammk.8.2.3485>

HARVARD CITATION

Stanley, M. K. & Kauai, T. (2025) "Wakaa katika Hotuba Teule za Wanasiasa wa Kenya", *East African Journal of Swahili Studies*, 8(2), pp. 173-187. doi: 10.37284/jammk.8.2.3485

IEEE CITATION

M. K., Stanley & T., Kauai "Wakaa katika Hotuba Teule za Wanasiasa wa Kenya", *EAJSS*, vol. 8, no. 2, pp. 173-187, Aug. 2025.

MLA CITATION

Stanley, Mukonambi Kekonen & Titus Kauai. "Wakaa katika Hotuba Teule za Wanasiasa wa Kenya". *East African Journal of Swahili Studies*, Vol. 8, no. 2, Aug. 2025, pp. 173-187, doi:10.37284/jammk.8.2.3485.

UTANGULIZI

Rimmon-Kenan (2002) anasema kuwa wakaa ni kipengele cha usimulizi kinachoonyesha uhusiano wa kimfuatano kati ya hadithi na matini. Anakianisha katika wakati hadithi: kipindi ambacho hadithi nzima huchukua kutoka mwanzo hadi mwisho kwa mfano: saa, siku au juma na wakati matini ambacho ni kipindi au wakati anaouchukua msomaji kusoma matini fulani. Genette (1980) anasema kuwa wakaa ni kipindi cha muda maalum wa kufanya jambo fulani. Kipindi hiki ni kwa kuegemea matini ya kifasihi kinyume na muda unaotumika kutamka sauti yoyote ya kisarufi (Kinga, 2020).

Wamitila (2003: 348) anasema kuwa ni dhana katika fasihi inayotumiwa kueleza vipindi ambapo hali na matukio yanasimuliwa na uwasilishaji wake hutokea. Hurejelea kipindi cha kihistoria ambacho ni msingi mkuu wa kazi husika.

Kwa hivyo, wakaa ni muda unaotumika kuendeleza matukio katika kazi ya fasihi. Ni kipengele ambamo wahusika huishi, matukio kufanyikia na maudhui kujitokeza.

Wamitila (keshatajwa) anaonyesha vipengele muhimu katika usimulizi na mojawapo ikiwa wakaa. Barry (1995) anasema kuwa usimulizi ni mtaala wa jinsi simulizi huleta maana. Nayo Kamusi ya TUKI (2019) inaeleza usimulizi kama utambaji au maelezo ya jambo fulani katika hadithi au simulizi. Simulizi ni maelezo ya tukio fulani yanayotolewa na kupokezanwa kwa kusimuliwa. Hotuba ni simulizi. Mulokozi (1996) aliainisha fasihi simulizi ya Waswahili katika kumbo sita kwa ajili

ya kufundishia. Hizi ni: semi, mazungumzo, masimulizi, maigizo, ushairi simulizi na ngomezi. Anaianisha hotuba chini ya mazungumzo. Utafiti huu ni wa pekee unaochunguza usimulizi katika utanzu wa mazungumzo kwa kuelekezwa kwa nadharia ya naratolojia.

Hotuba za wanasiasa Mhes. Kenyatta, Odinga na Ruto zilizotolewa mwaka 2013 hadi 2023 zimerejelewa. Wao ni wanasiasa maarufu nchini kutokana na takwimu za Tume ya Uchaguzi nchini Kenya (IEBC). Hotuba zilizorejelewa ni hotuba zisizo rasmi bali kauli walizotoa wao binafsi moja kwa moja katika mikutano ya kisiasa. Baadhi ya hotuba rasmi ambazo wao huzitoa huwa wameeandikiwa hivyo kusababisha upungufu kwani utafiti unawachunguza wao.

NADHARIA

Utafiti umeongozwa na Nadharia ya Naratolojia. Wamitila (2003) anasema kuwa msingi wa nadharia hii ni mwanfalsafa Plato katika *The Republic*. Anaeleza kuwa usimuliaji (naratolojia) huhusu mimesia: mtunzi wa fasihi hajitokezi wazi kama mnenaji na daijesia ambapo mtunzi hujitokeza na kujulikana kama mnenaji. Mwanafunzi wake Aristotle aliyaendeleza mawazo yake katika *The Poetics* kwa kuhusisha dhana hizi na uelezaji.

Nadharia hii ilihusishwa na kazi za Urasimu wa Kirusi za Vladmir Propp (1968) katika utafiti wake kuhusu hurafa za kirusi na kuchapisha kitabu cha *Morphology of the Folktale*. Pia, Lord Raglan (1956) aliyechunguza visasili katika jamii kama *Robin Hood*, *Oedipus*, *Moses* na wengine na kuchapisha kazi yake *The Hero* iliyosema kuwa

kuna mfuatano wa matukio: kabla shujaa azaliwe, kuzaliwa kwake hutabiriwa, kutanguliwa kwake na mambo ya ajabu katika jamii yake, kuwa na jaribio la kuuliwa, kutoroka kwao na kurudi kuiokoa jamii yake.

Wengine wanaohusishwa nayo ni wataalamu wa anthropolojia muundo kama Roland Barthes aliyeandika kitabu *An Introduction to The Structural Analysis of Narratives* kinachosema kuwa kuna aina za simulizi na tanzu zilizogawanyika katika njia za uwasilishaji: kuongea kimaandishi au kimapokeo, ishara na picha.

Prince (1982) anasema kuwa Naratolojia ni stadi ya aina na utendaji kazi wa simulizi. Haijishughulishi na historia ya thamani na ujumi bali sifa zinazobainisha simulizi, mifumo na mitindo ya sifa hizi. Naratolojia huangalia undani wa vifaa vinavyoongoza maelezo ya simulizi na ufahamu wa utendaji kazi wake. Anahusisha simulizi na anayesimulia “mimi”, hadhira inayosimuliwa “wewe” na hadithi “yeye” kudhihirisha uwasilishaji wa usemi. Haya yamejadiliwa pia na Landa (1990) katika kitabu chake *Narrative Theory*. Genette (1980) katika *Narrative Discourse* alieleza Naratolojia kwa kuigawa katika; simulizi: kauli inayotumiwa kuelezea tukio, hadithi: mfuatano wa matukio ya kibunilizi au halisi na usimuliaji ambao ni tendo la kusimulia. Kumaanisha kuwa simulizi hutamba tukio, ni maelezo bali sio masimulizi (Kinga, 2020).

Mieke Bal (2009) anasema Naratolojia hujihusisha na simulizi, matini zake zenye picha na huhusisha matendo na vifaa vya kitamaduni kuelezea hadithi na kuhakiki simulizi kiundani kwa kurejelea sifa zinazoambatanishwa na simulizi na kuweka kando zisizohusiana: matini kufuata kanuni maalum.

Utafiti huu umerejelea mawazo yake Rimmon-Kenan (2002) aliyenuia kuimarisha mawazo ya Genette (1980) kwa kupanga vipengele vya usimulizi jinsi vinavyohusiana. Vipengele hivyo ni

hadithi, matini na usimulizi. Matini ilihusisha wakaa. Vipengele vingine ni wahusika, uwasilishaji wa usemi na sauti.

Msingi wa mawazo yake ni vipengele vilivyotumika kuhakiki usimulizi kama mtindo katika hotuba. Hivi ni mihimili mikuu: wakaa, sauti, uwasilishaji usemi na wahusika. Utafiti huu unachunguza jinsi mhimili wa wakaa unavyojitokeza katika hotuba. Ni vipindi ambapo hali na matukio yanasimuliwa na uwasilishaji wake hutokea; kipindi cha kihistoria ambacho msingi wake ni kazi husika (Wamitila, 2003:348). Genette na Rimmon-Kenan wanazua dhana za wakati hadithi: wakati unaochukuliwa na hadithi kutoka mwanzo hadi mwisho kama saa, siku, wiki, mwezi au miaka. Wanazua dhana nyingine ya wakati matini inayorejelea wakati unaochukuliwa kuisoma hadithi. Wakaa huwa na vigezo vya mpangilio, muda na idadi marudio vilivyojadiliwa katika utafiti.

MBINU ZA KUKUSANYA DATA

Utafiti huu ulifanyikia maktabani. Maktaba ya chuoni, mtandao wa *YouTube*, maktaba za mashirika ya habari na Makavazi ya Kenya zilitembelewa. Mbinu kuu zilizotumiwa kukusanya data ni kusoma, kusikiliza, kutazama video za *YouTube* na kuchanganua hotuba teule. Mtafiti alichambua na kunakili vipengele muhimu vinavyohusiana na wakaa. Walichagua hotuba tatu za kila mwanasiasa zilizohusu masuala tofauti ya kisiasa zilizotolewa wakati tofauti, wakasikiza kwa kina, wakatazama na kuweka katika mfumo wa maandishi na kuchambua kubainisha jinsi kipengele cha wakaa kinavyojitokeza katika hotuba za wanasiasa Mhes. Kenyatta, Odinga na Ruto. Mtafiti alisoma makala kuhusu nadharia ya Naratolojia, tasnifu na makala kuhusiana na mada ya usimulizi kumsaidia kubaini yaliyochapishwa na kufahamu msingi wa nadharia. Alisikiza rekodi za hotuba za wanasiasa teule tokea mwaka 2013 hadi 2023 na kuchanganua ili kukusanya data mwafaka ya kuziba pengo la utafiti.

Usampulishaji wa kimakusudi ulitumiwa kama mbinu katika utafiti huu kwa sababu sampuli iliyotakikana ilikidhi malengo ya utafiti. Mtafiti alichagua sampuli yenye sifa za wakaa. Wanasiasa watatu, Kenyatta, Odinga na Ruto walirejelewa kwani kauli zao zilitimiza malengo ya utafiti na walikuwa wenye umaarufu (IEBC, 2013). Data ya utafiti ilichanganuliwa kimaelezo baada ya kusomwa na kusikiza kwa makini hotuba teule. Matokeo ya utafiti yalitolewa kimaelezo kwani yalihusu kufasili matini zilizomo.

MATOKEO

Makala hii ilichanganua vipengele vya wakaa vya umara, muda na mpangilio. Muiya (2022) anasema hivi ni vigezo vinavyotumika kuonyesha uhusiano kati ya wakati hadithi na wakati matini. Vipengele hivi vilichunguzwa kwa kutolewa mifano jinsi vinavyojibainisha katika hotuba teule za Kenyatta, Ruto na Odinga.

1. Mpangilio

Rimmon-Kenan (2002) anasema kuwa mpangilio wa matukio ni mfululizo wa matukio ya kihadithi na jinsi yanavyochangia kuelezea maana na hisia. Aidha, anasema kuwa wakaa ni uhusiano wa mtiririko wa matukio baina ya hadithi na matini. Hutoa maelezo ya awali kuhusu mhusika au tukio kutokana na masimulizi yanayotolewa wakati huo. Genette (1980) anaeleza kuwa ni uhusiano baina ya mfuatano wa matukio katika hadithi. Kinga (2020) anasema kuwa mpangilio wa matukio hulenga kujibu swali lini tukio lilitokea kabla au baada ya wakati wa usimulizi. Mpangilio wa matukio ni kipengele kinachoonyesha jinsi matukio yamefuatana kwenye hadithi kwa kuzingatia au bila kuzingatia wakati.

Masimulizi ya matukio yanavyotokea kiwakati huwa ni mpangilio wa kiwakati ilhali matukio yanaposimuliwa bila kuzingatia wakati huwa ni anakroni (Genette, 1980) hurejelea jinsi matukio yanavyohusiana katika kutendeka; yanapofuatana moja baada ya jingine yanaposimuliwa kiwakati

(Wamitila, 2002) au tukio lililopaswa kutangulia husimuliwa baadaye katika masimulizi - analepsia au tukio la mwisho kujitokeza mwanzoni - prolepsia.

Rimmon-Kenan (1983), Genette (1980) na Jahn (2005) wanakubaliana kuwa analepsia na prolepsia ni aina mbili kuu za anakroni. Utafiti huu ulidhihirisha matumizi ya mbinu hizi katika hotuba.

a) *Analepsia*

Rimmon-Kenan (2002) anasema kuwa analepsia ni usimulizi wa hadithi ambapo tukio la mbele linasimuliwa kabla ya yale yaliyotendeka kabla yake. Wamitila (2003:117) anaeleza kuwa mbinu rejeshi (analepsia) hutumiwa na waandishi kuelezea matukio yaliyotokea nyuma ya wakati wa hadithi. Muiya (2022) katika tasnifu yake anasema kuwa hii ni mbinu inayoeleza yaliyotokea wakati wa nyuma ya wakati wa hadithi. Analepsia ni mbinu ambayo matukio ya awali au yaliyofanyika kitambo yanarejelewa katika matini au masimulizi ya matukio yanayofanyika sasa au yalifanyika baada ya hayo kufanyika.

Rimmon-Kenan (keshatajwa) anatambulisha aina za analepsia kwa kuzingatia kigezo cha anayesimulia na sehemu ya simulizi inayorejelewa. Aina hizi ni analepsia tawasifu, analepsia wasifu, analepsia ya nje, analepsia ya ndani.

Analepsia Tawasifu

Genette (keshatajwa) anasema hii ni analepsia ambayo hutoa maelezo kuhusu mhusika, tendo au simulizi ya tukio la awali katika simulizi ya tukio. Khamis (2015) anaeleza kuwa ni analepsia ambayo hutoa taarifa juu ya tukio lililopita au mhusika anayesimuliwa au tukio au hadithi. Analepsia tawasifu hutoa taarifa zaidi ya kale kumhusu mhusika au tendo fulani linalosimuliwa. Inadhihirika katika hotuba teule za wanasiasa wa Kenya zinazoshughulikiwa.

Hotuba yake Rais Mstaafu Kenyatta katika mkutano wa kampeni za urais mwaka 2017 uwanjani Afraha

– Nakuru, anasimulia jinsi alivyoanza siasa zake na Mhesh. Ruto mwaka 2013. Anasema:

Sasa wakati tulianza siasa, tulizianzia hapa Afraha. Mimi na huyu ndugu yangu kijana William Ruto. Tukakuja hapa tukawauliza wenzetu wa Nakuru sisi tungependa tuungane pamoja na kupitia siasa tuweze kuhubiri amani, tuweze tuhubiri umoja na ndio tena mkenya asimwage damu yake, asipoteze mali yake kwa sababu ya siasa.

Kauli hii ni analepsia tawasifu, anasimulia jinsi walivyoutangaza muungano wao kule Nakuru wa kinyang'anyiro cha urais. Tukio hili lilifanyika mwaka 2013 kabla ya wakati wa sasa; mwaka 2017 ambapo wamerudi tena kuomba kura. Inatusaidia kuelewa jinsi wapiga kura wa Nakuru ni muhimu kwa ushindi wao na jinsi muungano wao ulivyosaidia kuzuia vita vya baada ya uchaguzi kama vile ilivyofanyika mwaka 2007. Tukio la vita vya baada ya uchaguzi lilifanyika kitambo lakini analirejelea kwa kusema wanahubiri amani ili kuzuia umwagaji damu.

Analepsia tawasifu inajitokeza pia katika hotuba yake Mhes. Ruto anayoitoa huko Nakuru tarehe 2/10/2021. Anasema:

Leo nimefika hapa Nakuru ili tuweze kukubaliana vile tunaenda mbele pamoja. Tulikuja hapa na rafiki yangu rais wa Jamhuri ya Kenya na tukawaambia watu wa Nakuru ya kwamba tunaanzisha safari ya kuunganisha Kenya na kuondoa siasa ya chuki, ukabila na migawanyiko ili Kenya tuweze kuiunganisha, tuunganishe jamii zote, tuunganishe sehemu zote za Kenya na tuunde serikali ambayo itatransform nchi ya Kenya kupitia kwa mipango ya miradi na sera ya maendeleo.

Katika kauli hii, Mhes. Ruto anarejelea tukio lililofanyika mwaka wa 2013. Anaeleza jinsi walivyohubiri amani na kuwaunganisha wakenya ndiposa wakaweza kuchaguliwa. Dondoo hili linaonyesha amani ni muhimu katika kampeni za wanasiasa. Ni sera muhimu kuuzwa kabla ya kuza sera yoyote ile nyingine kwa wafuasi wao.

Inajitokeza pia katika hotuba yake Mhes. Odinga, hotuba aliyoitoa katika mkutano wa siasa Uhuru Park mwaka wa 2017. Anasema:

Leo, wale ambao walikuwa na tashwishi watajua kuna tsunami. Nilisema tsunami itakuja. Imeanza leo, kuelekea tarehe nane. Nane, nane, nane, ni nane mara tatu.

Odinga anarejelea kauli aliyotoa katika mkutano wa siasa mwaka 2016 kuhusu muungano ambao wangeunda kupigania urais katika uchaguzi wa mwaka 2017. Kauli hii inaonyesha jinsi wanasiasa husisitiza ujumbe kwa kurudia rudia kile walichosema katika harakati zao za kutafuta uungwaji mkono.

Analepsia Wasifu

Hii ni analepsia ambayo hutoa taarifa kuhusu matukio yaliyopita kumhusu mhusika mwingine au tukio jingine ambalo halihusiani na kile kinachosimuliwa. Huhusu masimulizi kukatizwa na na yale ya kitambo kumhusu mhusika mwingine au tukio jingine kuingizwa. Aina hii imejitokeza katika hotuba zilizoteuliwa za wanasiasa wa Kenya. Katika hotuba yake aliyoitoa kule Nakuru mwaka 2017, Mhes. Kenyatta anabadili mwelekeo wa kusifu yale ambayo serikali yake imefanya na kumsuta mpinzani wake kwa kupinga miradi ambayo serikali yake ilikuwa ikiendelea. Anasema:

Mwenzangu ambaye twashindana naye akasema akasema, “angalia hawa watu ati wanapatia stima, wanawaekea nyumba ya nyasi stima.” Huyo ndio mtu wa kitendawili na anasema kwa mkutano wa hadhara.

Dondoo hili linadokeza wazi wajibu wa wanasiasa. Wale ambao wako katika upinzani ni kupinga baadhi ya mipango ya serikali ambayo wanahisi haiwafai wananchi kwa kuonyesha upungufu wake ili kujipigia upato na wale walio serikalini ni wajibu wao kusema yale ambayo wameyafanya ili kupewa nafasi nyingine ya kuliongoza taifa. Mkondo wa

masimulizi umebadilika kwa kuacha yale aliyokuwa anayasimulia kwa kumwingilia mpinzani wake kwa yale aliyoyasema kitambo.

Analepsia wasifu inajitokeza pia katika hotuba yake Mhes. Ruto aliyoitoea huko Nakuru mwaka 2021, anasema:

Lakini hawa wageni waliotutembelea walituletea mambo ya BBI na Reggae. Nataka kuwaambia watu wa Nakuru, hio BBI ilikuwa ya ulaghai zaidi, mojawapo ya mpango wa udanganyifu kuwahi kufanywa na utawala wowote.

Hii ni analepsia wasifu kwani anarejelea tukio lililopita kuhusu mswada wa BBI katika masimulizi yake ya kukipigia chama cha UDA umaarufu. Kupitia kauli hii anawafahamisha wafuasi wake kuhusu upungufu wa mswada huo na mbona haukuwa mzuri kwa wananchi. Inajitokeza katika hotuba yake Mhes. Odinga. Anasema:

Kule Tanga mjini kule Tanzania, Rais Magufuli na Rais Museveni wanazindua ujenzi wa bomba la mafuta kutoka Hoima Uganda mpaka bandari ya Tanga Tanzania. Huo ni urefu wa kilomita elfu moja mia nne hamsini, lakini kutoka Hoima mpaka Mombasa ni kilomita mia tisa hamsini pekee yake. Ile ya Tanzania ni ndefu kwa kilomita mia tano zaidi lakini Museveni amesema hawezi kupitisha Kenya kwa sababu ya ufisadi.

Kupitia dondoo hili, ananua kudhihirisha ufisadi uliyomo katika serikali na kuwapa wafuasi wake sababu ya kuitoa uongozini na kupewa nafasi ya kuliongoza taifa. Amerejelea tukio ambalo lilifanyika kule Uganda, hii ni analepsia wasifu.

Analepsia ya Nje

Wamitila (2003) anasema hii ni mbinu ya usimulizi inayohusisha matukio ambayo yako nje ya wakati wa mwanzo wa hadithi. Genette (1980) anasema ni masimulizi ya matukio ya kabla ya kuanza kwa hadithi. Analepsia ya nje ni masimulizi ya jambo lililofanyika kitambo kabla ya yale yanayosimuliwa

hadithini. Inajitokeza katika hotuba yake Mhes. Ruto mwaka 2019 anaposema:

Ile siasa ya zamani ya ugomvi na chuki, na fitina na mambo ya ukabila. Tumesema hio siasa haina nafasi katika Kenya ya karne ya ishirini na moja.

Hapo, anadhihirisha jinsi siasa za Kenya zilivyokuwa baada ya kujinyakulia uhuru hadi karne ya ishirini. Masimulizi yake na kampeni zake zinafanyika katika karne ya ishirini na moja. Anadhihirisha maudhui ya ukabila kwa kuonyesha jinsi siasa ilivyokuwa wakati huo. Rais Kenyatta anasema:

Na tukasema wakati huo 2013. Tukasema tushinde au tushindwe, sisi haja yetu ni ya amani na Wakenya waishi pamoja.

Katika kauli hii, anarejelea hotuba aliyoitoea mwaka wa 2013 katika kampeni kule Nakuru. Hii ni analepsia nje kwani katika simulizi yake ya kinyang'anyiro cha urais mwaka 2017, anarejelea simulizi ya 2013 ambayo ni tofauti na aliyokuwa anatoa. Hii ni analepsia ya nje inayodhihirisha sababu yake kujiunga na Mhes. Ruto kutafuta urais mwaka huo.

Analepsia ya Ndani

Wamitila (2003) anasema kuwa ni mbinu rejeshi ambayo huhusisha matukio yaliyopita lakini yasiyokuwa ya kabla ya wakati ianzapo hadithi. Asige (2021) anasema ni masimulizi ya matukio yanayotokea baada ya kuanza hadithi lakini hayasimuliwi wakati yalipotendeka. Ni yale yanayofanyika kabla ya masimulizi kuanza na husimuliwa baadaye. Inajitokeza katika hotuba yake Mhes. Odinga ambapo anakatisha masimulizi yake na kuwaeleza wafuasi wake kuwa miongoni mwao kuna aliyekuwa rais wa Afrika Kusini Thabo Mbeki. Tukio hili halifanyiki wakati huo anapowasili bali alikuwepo wakati masimulizi yalipoanza lakini tukio halikujitokeza. Anasema:

Tuko hapa na aliyekuwa rais wa Afrika Kusini, South Africa, Mhes. Thabo Mbeki yuko hapa, amekuja kushuhudia uchaguzi.

Ujio wake haujaitokeza mwanzoni mwa masimulizi (hotuba) yake bali unajitokeza katikati mwa masimulizi yake kabla ya kumalizia kuuhutubia umati uliokuwepo.

Analepsia Mseto

Rimmon-Kenan (1983) anasema hii ni simulizi ya matukio yaliyotokea kabla ya simulizi ya mwanzo na kuendelea hadi mwanzo mwa simulizi au hata kuvuka mwanzo wa simulizi hiyo. Msimulizi hurejelea ya kale kabla ya mwanzo wa simulizi na kuyaunganisha na mwanzo wa simulizi anayosimulia. Inajitokeza katika hotuba yake Mhes. Ruto katika hotuba anayoitoa 2021 akikiuza chama cha UDA anapodhihirisha chanzo cha yeye kukianzisha chama hiki kwa kutoelewana na Mhes. Kenyatta kwa kukubali kushirikiana na chama cha upinzani ODM na kuwashirikisha viongozi wake katika serikali na kukisambaratisha chama cha Jubilee. Anasema:

Nyinyi mnajua tangu tupate mambo, tutembelee na wageni, wale unawajua, tangu siku hiyo hatujapata amani, chama chetu cha Jubilee tulichotengeneza kwa misingi ya kuunganisha Wakenya. Leo chama hicho kimesambaratika kwa sababu wageni walitutembelea na wakasambaratisha chama chetu. Na kwa sababu hatutaki turudi tena katika siasa za ukabila na chuki, ndio tukaketi chini tukasema huo ujuzi tulitumia kuunda chama cha Jubilee kikawa chama cha kitaifa na tukatengeneza serikali nacho, ndio tutatumia safari hii, kutengeneza chama cha UDA.

Kutokana na analepsia mseto, suala la kale limedokezwa na kuonyesha jinsi linavyojenga suala la sasa linalosimuliwa. Ameweza kudhihirisha usaliti unavyojitokeza katika vyama vya kisiasa na jinsi wanasiasa hujituma kuanzisha vyama vipya baada ya kusalitiwa na wandani wao.

b) Prolepsia

Wamitila (2003) anasema kuwa hii ni mbinu ya kueleza hali ambapo mwandishi anatupa picha ya matukio ya mbele katika hadithi. Msimulizi hurejelea mambo ambayo yatafanyika baadaye katika simulizi ya sasa. Matendo yatakayotendeka baadaye yanasimuliwa mapema katika wakati ambao ni wa sasa na wakati wake haujafika.

Rimmon-Kenan (1983) anasema kuwa mbinu hii inapotumika huitoa taharuki inayotokana na maswali kama: nini kitafanyika baadaye? au mambo yanaenda kufanyika vipi? Aidha, anasema kuwa mbinu hii haifai kutumiwa kama kielelezo cha kukisia tukio la baadaye. Naye Toolan (1990) anasema kuwa mbinu hii huchujua taharuki ya hadithi kwa kusimulia matukio kabla ya ulazima wake kiwakati. Ni mbinu ambapo matukio ya baadaye yanadokezwa kabla ya wakati wake wa kufanyika kufika, ya baadaye hurejelewa kabla ya sasa kusimuliwa.

Wamitila (2008), anasema kuwa baadhi ya wahakiki wanaamini kuwa prolepsia hutumika zaidi katika kazi zilizosimuliwa katika nafsi ya kwanza kwani msimulizi huruka hadi matukio ya mbeleni. Utafiti huu umedhihirisha hotuba nyingi za wanasiasa hutolewa katika nafsi ya kwanza hasa katika wingi jinsi ilivyojitokeza katika hotuba teule za wanasiasa wa Kenya.

Utafiti huu ulibainisha kuwa prolepsia hutumika kwa wingi na wanasiasa katika harakati zao za kutoa ahadi na kutarajia uungwaji mkono kwani kwa kuwa ahadi hizo huhusu yatakayofanyika baadaye. Aina za prolepsia ni sawa na aina za analepsia. Hizi ni prolepsia mseto, ya ndani, ya nje, tawasifu na wasifu.

Prolepsia ya Nje

Asige (2021) katika tasnifu yake anasema kuwa mtindo huu huhusu matukio ambayo yatatokea katika kipindi cha baada ya hadithi kusimuliwa na hayahitilafiani na hadithi ya kwanza. Wamitila

(2008) naye anafafanua kuwa hadhira husimuliwa hadithi hadi mwisho bila kushuhudia tukio lililodokezwa kwani liko nje ya mipaka ya hadithi hiyo. Kwa hivyo, ni ubashiri wa yale yatakayofanyika baadaye lakini hayajitokezi au kufanyika popote katika simulizi rejelewa hadi mwisho wake. Mtindo huu umejitokeza katika hotuba ya Mhes. Odinga katika simulizi Bustani la Uhuru anaposimulia yale yangefanyika tarehe nane siku ya uchaguzi na yale ambayo yangefanyika tarehe tisa baada ya uchaguzi. Anasema siku hio wangepewa karatasi ya kura ambapo yeye kama mwaniaji jina lake na mgombea mwenza wake Mhes. Kalonzo Musyoka wangukuwa wameorodheshwa kama wagombezi nambari nane kwenye orodha na hiyo ni nambari ya bahati kwani uchaguzi pia ungefanyika tarehe nane na ikifika tarehe tisa yeye angekuwa mshindi nambari moja, licha ya kuorodheshwa nambari nane ambayo ilikuwa ya mwisho. Anasema:

Kura itapigwa tarehe 8, mwezi wa nane na Raila ni namba nane. Lakini ikifika tarehe tisa mwezi wa nane na Raila ni namba moja. Hio inaonyesha tumechukua hio lane ya nje. Lane ya nje, the eight lane lakini kutoka mwisho tutakuwa namba moja.

Anatabiri ushindi ambao angeupata baada ya tarehe nane siku ya uchaguzi. Japo hakuupata huo ushindi, hii ni prolepsia ya nje kulingana na usimulizi wake. Tukio lingefanyika baada ya uchaguzi uliokuwa nje ya kipindi cha kampeni ambamo anasimulia matukio haya. Inajidhihirisha katika hotuba ya Ruto (2021) pia anapohidi yale ambayo wangeyafanya baada ya kuchaguliwa. Anasema:

Tumesema ajenda yetu, kipaumbele chetu ni kuhakikisha ya kwamba wakulima wengi wanaoteseke wapate mbegu, wapate mbolea, tuwatengenezee soko la mazao na tuhakikishe ya kwamba tumeondoa mabroka na wale makartel na wale ma-monopoly ndio wakulima wetu wapate haki yao wakiuza mazao yao na soko sawa sawa.

Hapa anadhihirisha ajenda yake na mojawapo wa yale ambayo anadhamiria kutimiza kupitia manifesto yake ambayo yangefanyika katika serikali yake atakapochaguliwa. Hayafanyiki katika simulizi yake lakini yanatarajiwa kufanyika baadaye. Imo katika hotuba yake Kenyatta (2017), anasema:

Kabla ya serikali ya Jubilee, mfuko wa mbolea ulikuwa shilingi elfu mbili mia nane, leo hii mnanunua mbolea shilingi elfu moja mia nane na kutoka mwisho wa mwaka huu kwa sababu tumepanua program yetu ya mbolea, wananchi wa Kenya watakuwa wananunua mfuko wa mbolea shilingi elfu moja mia mbili.

Hii ni prolepsia nje, anaahidi yangefanyika mwishoni mwa mwaka ambayo hayafanyiki katika simulizi yake kipindi hicho.

Prolepsia Wasifu

Taarifa kuhusu matukio yanayotarajiwa kufanyika kuhusu mhusika mwingine au tukio jingine hutolewa katika wakati wa sasa wa hadithi. Matukio huhusu mhusika mwingine ambaye si yule anayerejelewa katika matukio ya sasa. Imejitokeza katika hotuba ya Kenyatta (2022) anapopigania uungwaji mkono wa rafikiye Mhes. Odinga kwa kueleza baadhi ya mambo ambayo yangefanyika katika serikali yake. Anasema:

Hii itakuwa serikali ya kujumuisha wote, ya kujumuisha jamii zote za Kenya, ya kujumuisha wazee, akina mama na vijana haswa ndani ya serikali.

Dondoo hili linaonyesha jinsi serikali ya Odinga ingewaunganisha na kuwahusisha Wakenya wote katika uongozi wake. Tukio hili linasimuliwa kabla ya wakati wake kufika. Hii ni prolepsia wasifu.

Imejitokeza pia katika hotuba ya Odinga (2017) anapowaambia wafuasi wake kuwa baada ya uchaguzi, mpinzani wake Kenyatta angekuwa

ametolewa mamlakani na kuwa raia wa kawaida. Anasema:

Uhuru, kazi yake itakuwa inakwisha siku ya Jumanne, Jumatano Uhuru atakuwa raia. Amri yake yote itakuwa haifanyi kazi.

Prolepsia Tawasifu

Hii ni aina ya prolepsia ambayo hutoa maelezo ya yale yatafanyika baadaye kuhusu mhusika au tukio linalorejelewa. Taarifa kuhusu matukio yanayosimuliwa au mhusika anayerejelewa katika wakati wa sasa wa hadithi hutolewa kuhusu kitakachofanyika kabla ya wakati wake kufika. Imejitokeza katika hotuba teule za wanasiasa wa Kenya. Odinga (2017) anaahidi wafuasi wake kupambana na ufisadi iwapo angechukua nafasi ya uongozi. Anasema:

Ufisadi umeenea, na mimi nitachukua huo ufagio wa ufisadi kutoka kwa Magufuli. Nitafagia nao ufisadi hapa Kenya na wote ambao ni wafisadi tutawapeleka nyumbani.

Mhusika huyu anatoa ahadi kuhusu kile ambacho angekifanya atakapopigiwa kura. Dondoo inarejelea suala la ufisadi ambalo huwa suala sugu katika kila kipindi cha uchaguzi. Anajirejelea yeye mwenyewe. Hii ni prolepsia tawasifu. Inajitokeza katika hotuba ya Ruto (2021) anapowaahidi wafuasi wake pale Nakuru kuhusu baadhi ya mambo atakayofanya katika serikali yake. Anasema:

Mimi nimefurahi sana kufika hapa Nakuru na mimi nataka niwaambie watu wa Nakuru hatutawaangusha. Tutahakikisha hii nchi itabaki imeungana na kile tulichokubaliana huku Nakuru kuwa taifa hili litaendelea kuwa na umoja na kuwa hakuna mali itakayoharibiwa wala maisha kupotezwa.

Hii ni prolepsia tawasifu kwa kuwa msimulizi anawaahidi wananchi amani na umoja; yale atakayofanya baadaye ikiwa atakuwa rais. Hatujui ikiwa alipata ushindi na kutimiza kile anachoahidi.

2. Muda

Wamitila (2002) anasema kuwa muda ni dhana inayorejelea uhusiano kati ya hadithi na swali iwapo tukio limechukua kipindi kirefu au kifupi? Kwa kuangalia muda anaochukua mtu kusoma hadithi fulani na muda wa matini, jambo ambalo ni gumu kwa kuwa wasomaji huwa na kasi tofauti na hotuba teule zilizorejelewa katika hadithi hii ni kauli zilizokuwa zinatolewa moja kwa moja. Ili kutatua hili, Rimmon-Kenan (2002) anapendekeza muda katika hadithi uangaliwe kwa wakati hadithi ambapo hadithi nzima huchukua na hupimwa kwa dakika, saa, wiki, miezi na wakati matini ambao ni wakati anaochukua mtu kusoma hadithi na hupimwa kwa kurasa au mistari.

Muda hutumika kuonyesha uhusiano uliopo katika hadithi kiwakati. Hulenga kuonyesha uhusiano kati ya kipindi kinachochukuliwa na tukio kufanyika pamoja na kipindi kinachochukuliwa tukio kuwasilishwa.

Uhusiano kati ya wakati hadithi na wakati matini ni pale kasi ya usimulizi katika matini huchukua miundo miwili: kuharakishwa k.m tukio la muda mrefu kuwasilishwa kwa sentensi chache au dakika chache na kupunguzwa pale tukio la muda mfupi kuelezwa kwa sentensi au muda mwingi. Rimmon-Kenan (2002) anabainisha vipengele vinne vya muda ambavyo ni udondoshi, myuo, muhtasari na onyesho.

a) Udondoshi

Ni mbinu ambapo matukio fulani katika hadithi hayasimuliwi katika matini. Genette (1980) anasema kuwa hii ni kasi ya juu zaidi. Wakati matini huwa nunge au haupo ilhali wakati hadithi unaendelea. Msimulizi hulidondoa au kupuuza kusimulia jambo fulani iwapo si muhimu na kumpa msomaji au msikilizaji kujijazia mapengo yanayopatikana kiwakati. Ili kubainisha, huhitaji msikilizajianahitaji kumakinika wakati wa usimulizi wa hotuba teule (udondoshi batini) au ubainike moja kwa moja (udondoshi bayana).

Udondoshi Bayana

Ni pale ambapo wakati matini huonyesha wazi kipindi cha muda ambacho kimerukwa au kuachwa nje katika simulizi. Msimulizi hueleza kiasi cha muda ambao umeachwa nje kabla ya tukio jingine analosimulia kujitokeza. Aina hii ya udondoshi imejitokeza kwa uchache katika hotuba teule za wanasiasa wa Kenya. Hii ina maana ya kuwa ni wanasiasa wachache na huenda wakosekane wanaotumia mtindo huu katika harakati za kutafuta uungwaji mkono. Umejitokeza kwa uchache katika hotuba yake Kenyatta (2022) anaposema:

Wengi hawakuwa wakiamini ya kwamba inawezekana baada ya miaka minne na nusu ya kwamba mimi na Raila tunaweza kuwa upande mmoja.

Dondoo hili linaonyesha udondoshi bayana kwa kutaja kipindi cha miaka minne, kauli yake haionyeshi nini kilichofanyika kwa muda wa miaka minne kilichokuwa kinawafanya watu wasiamini kuwa yeye na Raila wanaweza kuungana. Matukio yanayofanyika kati yao na kuwafanya wananchi wasidhani wanaweza kufanya kazi pamoja hayajatajwa. Imetumika na Odinga (2017) katika mkutano wake wa siasa anapowaalika wafuasi wake katika karamu ya ushindi wake ikulu. Anasema:

Jumamosi wiki ijayo, tutafanya karamu kwenu kule katika ikulu. Nyinyi nyote mmealikwa kuja ikulu kwa karamu. Sawa sawa?

Kuna matukio ambayo yanafanyika kutoka siku hii anayowahutubia wafuasi wake hadi Jumamosi ya wiki ifuatayo anayowaalika wafuasi kwa karamu. Kipindi hiki kimejitokeza wazi lakini matukio yake hayajatolewa. Huu ni udondoshi bayana.

Udondoshi Usio Wazi

Aina hii inaonyesha kuwa matukio fulani yameachwa nje na muda wake halisi ambamo yalitokea haujitokezi wazi. Hutumia kauli kama miaka/ siku nyingi/ kidogo/ chache baadaye na

umedhihirika katika hotuba yake Ruto (2021) anaposema:

Mimi nimekuja hapa Nakuru County mara nyingi. Nimekuja mambo ya barabara, nimekuja hapa mambo ya maji, nimekuja Nakuru mambo ya stima, nimekuja Nakuru mambo ya kanisa. Nimekuja Nakuru hii mambo mengi.

Mdokezo huu hauonyeshi ni kwa kipindi gani amezuru Gatuzi la Nakuru, anasema ni mara nyingi. Matukio yanayofanyika wakati huo ni machache tu ambayo ameyataja lakini mengi yaliyofanyika akizuru na kati ya kipindi kimoja hadi kingine cha ziara yake hayajasimuliwa.

Udondoshi Batini

Mwananaratolojia Genette (1980:108) anasema udondoshi huu hujitokeza pale muda katika hadithi unakosa kutajwa. Hujitokeza msomaji anapogundua kuna pengo baina ya matukio yanayofuatana kiwakati. Kwa kiasi huashiria kuwepo kwa udondoshi usio wazi kwani muda hautajwi na hakuna maneno yatumiwayo kuudhihirisha. Umedhihirika katika hotuba yake Odinga (2022) anaposimulia mchuano wa mechi wa kuigiza shindano kati ya mrengo wa Azimio na Kenya kwanza anaposimulia refarii kuingia uwanja na anaposema Wetangula alikuwa anashukiwa kujaribu kumhonga refarii, anasema alionywa na bado kushika adabu. Anasema:

Naona refarii anaingia kwa uwanja. Huyu Wetangula alishukiwa ati alikuwa anataka kuhonga refarii. Alionywa na inaonekana bado kushika adhabu.

Katika dondoo hili, muda umepita na mengi yamefanyika kabla ya refarii kuingia uwanjani. Matukio ya muda huo hayajasimuliwa; ni nani aliyesema Wetangula alitoa hongo, mbona alitaka kutoa hongo, alishikwa vipi, ni nani aliyemwonya na alimwonya vipi? Haya ni baadhi ya maswali ambayo msomaji atajiuliza kwani hayajarejelewa katika matini. Huu ni udondoshi batini.

Udondoshi Dhahiri

Hapa muda katika hadithi hujitokeza wazi. Mpito wa kiwakati kati ya matukio hubainika. Waweza kuwa wazi au usio wazi. Umejitokeza katika hotuba teule za wanasiasa wa Kenya. Kenyatta (2017) anasema:

Wenzetu, kwa muda mchache sana wa miaka minne, tumeweza kuongeza idadi ya wakenya ambao tulipata wakiwa milioni mbili ambao walikuwa wameunganishwa kwa huduma ya stima.

Muda umedhihirishwa kuwa miaka minne ambapo wakenya wameunganishwa kwa stima. Hauko wazi, amesema tu wakati wote wa miaka minne. Msimulizi hajaeleza iwapo Wakenya wamekuwa wakiunganishwa kila mwaka katika miaka minne aliyotaja na iwapo tendo hilo lilikuwa linachukua mwaka mzima au la.

b) Mtuo

Huhusu maelezo anayoyatoa msimulizi ambayo yana au hayana uhusiano na hadithi katika hadithi yake. Huwa tofauti na yale maelezo yanayoendelea mtiririko wa hadithi. Hudhihirisha kasi ya chini katika hadithi. Wamitila (2003) anaifafanua kama dhana inayoeleza jinsi ya kudhihirika kwa kasi – hadithi. Huweza kuwa maelezo kuhusu mandhari, mhusika, uzungumzi nafsia wa mhusika. Mtuo umejitokeza katika hotuba ya Odinga. Anasema haya:

Tuko hapa na aliyekuwa rais wa Jamhuri ya Afrika Kusini – South Africa, Mhes. Thabo Mbeki yuko hapa, amekuja kushuhudia uchaguzi.

Maelezo kumhusu Thabo Mbeki ni ya ziada na hayahusiani na mtiririko wa matukio ya usimulizi wake. Anataja tu kuonyesha tu baadhi ya wageni au watu maarufu walioambatana naye katika mkutano huo wa kisiasa. Katika hotuba yake Kenyatta, anasema:

Lakini kuna wengine ambao wako na uwezo kushinda wale wengine, si ni kweli? Mmoja wao

akiwa ndugu yangu Kalonzo Musyoka ambaye ameketi mbele yetu. Lakini ameweka tamaa yake chini kwa kulilia taifa la Kenya. Nataka tusimame na tumpigie makofi kwa ushujaa wake.

Hapa msimulizi anaacha usimulizi wake na kuanza kumsifu mhusika pamoja na kuwarai wafuasi wake wampigie makofi. Hii inadhihirisha mtuo katika masimulizi yake kwani alikuwa anamtafutia uungwaji mkono Mhes. Odinga.

c) Muhtasari

Katika muhtasari, kasi ya usimulizi huharakishwa kwa kutumia kauli zisizo ndefu au kwa kubana muda fulani. Wakati matini huwa fupi ikilinganishwa na wakati hadithi. Kisa kirefu kinachochukua muda mwingi katika masimulizi hufupishwa na kuelezwa kwa maneno machache. Rimmon-Kenan (1983: 104).

Muhtasari unajitokeza katika hotuba yake Odinga (2022) anapobuni na kusimulia mchuano wa mechi ya kandanda, anasema:

Wameanza mpira, naona Mudaa na mpira, anaenda na mpira, anampatia Khalwale, Khalwale anaenda na mpira, anaenda na mpira Khalwale, amepatia Malala. Malala na mpira, na mpira Malala, Malala na mpira. *Oooh* ameteleza na kuanguka chini! Huyo mchezaji Malala ananonekana ameanguka chini, inaonekana ameumia kidogo, anabebwa kupelekwa nje lakini anarudi uwanjani mpira unaendelea sasa. Khalwale na mpira, anampatia Wetaa, Wetaa na mpira. Oparanya anakanyaga yeye, anamnyang'anya mpira. Lakini mpira unarudi tena kwa Kenya kwisha, wanaenda na mpira, wanaenda kwenye goli ya Azimio, mpira ndio huo unaenda kwa Bunyasi, anampatia Washiali, anamrushia Khalwale. Khalwale na mpira, anapiga *shoot!* Lakini golikipa Mama Elsie Muhanda anaudaka huo mpira bila wasiwasi wowote. Mpira unarudi, Mama Elsie anarusha mpira kule mbele kabisa, wanaazimio wanapata mpira. Pande ile ya Azimio na mpira, Tindi Mwale na mpira, anampatia Wangwe, Wangwe na mpira, anampatia Oparanya,

Oparanya na mpira, Oparanya na mpira, anampatia Barasa, Barasa amemchenga, amemchenga tena, amechenga ya tatu, amempa yule kijana Mugabe. Mugabe na mpira, Mugabe na mpira, ndaaani, ndani, ndani, ndanii, *goaaal!*

Hapa muhtasari unajidhihirisha kwani mechi ya kandanda huchukua dakika tisini ilhali hapa matukio yote ya dakika hizo yamesimuliwa katika aya moja. Unajitokeza pia katika hotuba yake Mhes. Ruto anaporejalea mswada wa BBI. Anasema:

Kama kweli BBI ilikuwa ni ya kupeleka pesa kwa wananchi, tafadhali leteni mswada bunge wa Finance Bill wa kuongeza pesa kwa counties. Utapitishwa bunge na kaunti ya Nakuru zikiwemo zingine watapata pesa zao.

Kulingana na kanuni za Bunge la Kenya, mchakato wa kupitishwa mswada bunge hupitia hatua sita katika vikao tofauti vya bunge ambapo husomwa kwanza bila kujadiliwa, usomwe kwa mara ya pili na ujadiliwe, upelekwe kwenye vikao vya kamati na hatua nyinginezo ambapo hujadiliwa na mengi kufanyika kabla ya kukubaliwa. Mengi hayasimuliwi na msimulizi na ametumia maneno machache kuyaelezea katika kauli moja. Huu ni muhtasari.

3. Onyesho

Wamitila (2002) anasema kuwa hii ni njia ambayo huleta uigizaji katika matini yoyote ile. Naye Rimmon-Kenan (2002) anasema kuwa dayolojia ni mbinu bora ya kudhihirisha onyesho katika simulizi. Aidha, mazungumzo ambayo hayana mfumo wa kidayolojia hudhihirisha onyesho. Wahusika hujitokeza moja kwa moja wakizungumza na wengine katika dayolojia hivyo kudhihirisha usawa kati ya wakati hadithi na wakati matini.

Hotuba teule za wanasiasa wa Kenya zimesheheni onyesho. Katika mikutano yao ya kisiasa wahusika wanasememzana na wafuasi wao moja kwa moja. Kwa mfano Kenyatta (2022) anasema:

Nataka kuona kwa mikono ni wangapi wamesema tumekubaliana ya kwamba tutaitembea hii safari tukiwa pamoja, si ni hivyo? *Are we together? We shall walk together?*

Maneno haya yanadhihirisha jinsi wanasiasa huwashirikisha wafuasi katika masimulizi kwa kuwauliza maswali ya kutaka kuwaunga mkono kwa kujibu kwa kuinua mikono au kutoa kauli za kukubaliana nao. Onyesho linajitokeza katika simulizi yake Ruto, anasema:

Watu wa Nakuru, mnataka tubadilishe katiba ama mnataka tubadilishe uchumi kwanza?

Dondoo linadhihirisha maudhui ya uchumi na katiba baadhi ya mambo ambayo huuzwa katika sera za kisiasa.

4. Umara/ Idadi Marudio

Hiki ni kipengele kinachodhihirisha tukio limetokea mara ngapi na kusimuliwa mara ngapi katika matini. Tukio huenda likajitokeza mara moja katika hadithi lakini kurejelewa mara kadha katika matini. Tukio hurudiwa katika sehemu tofauti za matini na huenda lisirudiwe jinsi lilivyo katika sehemu nyingine kutokana na utofauti wa muktadha.

Genette (1980) anaurejelea umara kama idadi marudio, anasema ni mahusiano kati ya simulizi na daijesia, tukio haliwezi kutendeka tu, bali linaweza tendeka tena na tena. Kauli hii inakubaliana naye Wamitila (2002: 144) anayesema umara ni mara ambazo matukio hurejelewa katika hadithi na mara za kusimuliwa. Anasema tukio huweza tendeka mara moja na kusimuliwa mara moja (usimulizi mosi), kusimuliwa mara kadhaa (usimulizi rudufu) na tukio linalofanyika mara kadhaa kusimuliwa mara moja (usimulizi banifu).

a) Usimulizi Rudufu

Usimulizi huu huhusisha tukio kufanyika mara moja lakini kurejelewa mara kadha na msimulizi. Maneno yanayotumika yanaweza kubadilika kulingana na muktadha yanamopatikana lakini

kinachorudiwa ni kile kile. Utafiti huu ulidhihirisha kutumika kwake. Kwa mfano, katika hotuba ya Odinga (2017) katika Bustani la Uhuru anatoa shukrani kwa Wakenya kuhusiana na mambo kadhaa. Tendo hili la kuwashukuru mara nne kwa kuwataja kiumri, na kulingana na baadhi ya matendo katika miktadha tofauti ya yale anayotumia kuisuta serikali iliyokuwepo. Anasema:

Sasa siku ya leo nataka tu, kutoa shukrani kwa Wakenya wote kutoka pembe zote za Kenya. Tumeungana na Wakenya kule Mkoa wa Magharibi, Mkoa wa Nyanza, Bonde la Ufa, Nairobi, Mkoa wa Kati, Mashariki, Mashariki Kaskazini na Pwani na wote wamesema Raila na Kalonzo tosha. Natoa shukrani kwenu Wakenya kwa ile heshima ambayo mmetupa sisi na kuonyesha ya kwamba nyinyi mko tayari kwa mabadiliko. Nataka kutoa shukrani kwa vijana wa Kenya. *The youth of Kenya who have led the revolution, this is the youth revolution for change in our country and the change will come on the 8th, Tuesday next week.*

Baadaye anaendelea kuiuza sera yake, kukashifu suala la ukabila na kuwashukuru Wakenya tena. Anasema:

Natoa shukrani kwa vijana wa Kenya kwa kujiepusha na siasa za ukabila.

Huu ni usimulizi rudufu kwani tendo la kuwashukuru Wakenya linafanyika mara moja lakini linarejelewa mara kadha kwa kuonyesha wale wanaopewa shukrani na kinachosababisha shukrani kutolewa kwao. Inajitokeza katika hotuba yake Ruto (2021) pia anapokashifu mswada wa BBI. Anasema:

Nataka kuwaambia nyinyi watu wa Nakuru, BBI ulikuwa mpango wa ulaghai, mpango wa udanganyifu zaidi kuwahi kufanywa na utawala wowote.

Hapa swala la mswada wa BBI lilifanyika mara moja kabla ya kusimamishwa na mahakama.

Analirejelea katika hotuba yake, kisha anaendelea kuuza sera kwa kuonyesha mabaya yake kabla ya kuirudia kauli hii tena. Anasema:

BBI ulikuwa mpango wenye udanganyifu zaidi kuwahi kufanywa na watu. How do you dare kutuambia kuwa mnataka kuwa na rais wa kifalme mwenye mamlaka ya kuhujumu bunge kupitia uteuzi?

b) *Usimulizi Banifu*

Hujitokeza pale ambapo tukio linalojitokeza mara kadha wa kadha katika hadithi linasimuliwa mara moja katika matini. Katika hotuba yake ya kisiasa anayotoa hapo Nakuru, Ruto (2021) anasema kuwa amezuru kaunti hiyo mara nyingi kwa shughuli tofauti tofauti, ila katika usimulizi wake tukio hili limesimuliwa mara moja katika matini licha ya kuwa katika hadithi amezuru huko siku tofauti na mara nyingi. Anasema:

Mimi nimekuja hapa Nakuru *County* mara nyingi. Nimekuja hapa mambo ya Barabara, nimekuja mambo ya maji, nimekuja Nakuru mambo ya stima, nimekuja Nakuru mambo ya kanisa. Nimekuja Nakuru hii mambo nyingi.

Tendo lake kuenda Nakuru linafanyika siku tofauti na kwa madhumuni tofauti kulingana na kauli yake. Yote haya yanasimuliwa mara moja hivyo kudhihirisha kuwepo kwa usimulizi banifu katika hotuba teule za wanasiasa wa Kenya.

HITIMISHO

Makala hii imechunguza kipengele cha wakaa na kuonyesha jinsi kinavyodhihirika katika hotuba teule za wanasiasa wa Kenya. Makala yameonyesha kuwa kipengele hiki ni muhimu katika simulizi, hotuba ikiwa mojawapo kwa sababu matukio yote yanayohutubiwa hutokea kiwakati. Yameonyesha jinsi matukio katika hotuba hupangwa ki-ankroni (kipengele cha mpangilio) kwa matumizi ya analepsia na prolepsia. Muda kama kipengele cha wakaa umejitokeza, mtindo wa

udondoshaji umejitokeza kwa wingi ikilinganishwa na onyesho, muhtasari na mtuo, vipengele ambavyo pia vimejitokeza. Idadi ya utokeaji wa matukio imebainika, kuna yale yaliyotokea mara moja na kusimuliwa mara moja na mengine mara nyingi na wanasiasa. Makala yameonyesha yaliyotokea mara nyingi na kusimuliwa mara moja japo miundo ya sentensi na maneno yaliyotumika katika urudiaji sio sawa kutokana na tofauti za kimuktadha. Kipengele hiki kimedhihirika kuwa cha muhimu katika kazi yoyote ya nathari na husaidia kuelewa vyema ujumbe, wahusika na maudhui katika hotuba.

MAREJELEO

- Arege, T. (2012). Narration in Swahili Narrative Poetry: An analysis of *Utenzi wa RASI 'L GHULI*. Tasnifu ya Uzamifu. Chuo Kikuu cha Nairobi. (Haijachapishwa).
- Aristotle (1920). *The Poetics*. Oxford: Clarendon press.
- Asige, N. (2021) Uchanganuzi wa Usimulizi kama Mtindo katika *Nyimbo za Bahati Bukuku*. Tasnifu ya Uzamili. Chuo Kikuu cha Kenyatta. (Haijachapishwa).
- Aswani, B., Mayaka, G. na Matinde, R. (2013). *Misingi ya Nadharia na Mbinu za Utafiti*. Mwanza: Serengeti Educational Publishers, Tanzania.
- BAKIZA (2010). *Kamusi ya Kiswahili Fasaha*. Nairobi: Oxford University Press.
- Bal, M. (2009) Naratolojia: *Introduction to the Theory of Narrative*. Toronto: University of Toronto Press.
- Barry, P. (1995). *Beginning Theory*. New York: Manchester University Press.
- Barthes, R. (1970) *An Introduction to the Structural Analysis of Narration Discourse*. Blackwell: Oxford University Press.
- Chatman, S. (1978). *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Genette, G. (1980). *Narrative Discourse*. New York: Cornell University Press.
- Griffith, K. (2010). *Writing Essays About Literature*. Cengage. Wadsworth Publishers.
- Habwe, H.J. (1999). *Discourse Analysis of Swahili Political Speeches*. PHD Thesis, University of Nairobi.
- Keen, S. (2003). *Narrative Form*. London: Macmillan.
- King'ei, K. na Kisovi, C. (2005). *Msingi wa Fasihi Simulizi*. Nairobi: Kenya Literature Bureau.
- Kothari, R. (2004). *Research Methodology: Methods and Techniques*, (second edition). New Delhi: New Age International Publishers.
- Kwaka, A. (2018) Uhakiki wa wakati na uwasilishaji usemi katika *Utenzi wa Nabii Isa*. Tasnifu ya Uzamili. Chuo Kikuu cha Nairobi. (Haijachapishwa).
- Lwaitama, F. (1988) Hotuba za Kisiasa katika Kiswahili: *Mtindo wa Maongezi ya Wanasiasa wa Tanzania (Nyerere na Mwinyi)* Dar es Salaam; University of Dar es Salaam.
- Lwaitama, A.F. (1995). *A Critical Language Study of Tanzania Kiswahili Presidential Political Oratory*. PhD Thesis. Birmingham Department of Modern Languages. Birmingham: Aston University.
- Mdee, N.W. (2014). *Kamusi ya Karne ya 21*. Longhorn Publishers.
- Msanjila, P. (1989) *Sociolinguistic Rules of Formal Address in Kiswahili* in D.P.B Massamba et al (ed) *Jarida la Taasisi ya Uchunguzi wa Kiswahili* vol. 56; Dar es Salaam; TUKI.

- Muiya, P. (2022) Muundo wa Usimulizi wa Riwaya ya Kiswahili: *Uchanganuzi wa Vuta N’Kuvute*. Tasnifu ya Uzamili. Chuo Kikuu cha Nairobi. (Haijachapishwa). www.youtube.com/watch?v=rTU3akPgErU
www.youtube.com/watch?app=desktop&v=284Ch224rxQ
- Mulokozi, M.M. (1996). *Fasihi ya Kiswahili*. Dar es Salaam: Chuo Kikuu Huria Cha Tanzania. www.youtube.com/watch?v=4UfEtaBiaA4
www.youtube.com/watch?v=dR440W_n4XQ
- Njogu, K. na Chimera, R. (1999). *Ufundishaji wa Fasihi*, Nairobi: Jomo Kenyatta Foundation. www.youtube.com/watch?v=InGgRa2ZrEo
- Plato. (1930). *The Republic, Books 1 to 5 trans. P. Shorey*. Cambridge: Havard University Press. www.youtube.com/watch?v=KvXdWzOZq0M
- Ponera, A. S (2014). *Utangulizi wa Nadharia ya Fasihi Linganishi*. Dar esalam: Karljamer Print Technology. www.youtube.com/watch?v=ONd8ye-wfb4&t=479s
www.youtube.com/watch?v=QR6TvEiGmWg
- Propp, V. (1968). *The Morphology of the Folk Tale*. The American Folk Society and Indiana University Press. Texas.
- Raglan, L. (1956). *The Hero: A Study in Tradition Myth and Drama*. New York: Vintage Books.
- Rimmon-Kenan, S. (1983). *Narrative Fiction*. London: Methuen& Co. Ltd.
- Rimmon-Kenan, S. (2002). *Narrative Fiction: Contemporary Poetics*. London: Routledge.
- Stanzel, F. (1984). *A Theory of Narrative*. London: Cambridge University Press.
- TUKI, (2019). *Kamusi ya Kiswahili Sanifu*, Nairobi: Oxford University Press.
- Wamitila, K. (2002). *Uhakiki wa Fasihi: Misingi na vipengele vyake*. Nairobi, Focus Publishers Ltd.
- Wamitila, K.W. (2003). *Kamusi ya Fasihi Istilahi na Nadharia*. Nairobi: Focus Books Publishers
- Wamitila, K.W. (2008). *Misingi ya Uchanganuzi wa Fasihi*. Nairobi: Vide-Muwa Publishers.

www.elections.nation.africa

www.iebc.co.ke/election/?election-results